роз'яснюються цілі і завдання антистресової підготовки та формується мотивація і усвідомлення необхідності оволодіння методами довільного керування стресом.

Нам здається, що впровадження таких занять в систему спеціальної психологічної підготовки фахівців аварійно-рятувальних підрозділів буде сприяти підвищенню ефективності їх професійної діяльності та збереженню професійного здоров'я.

Список бібліографічних посилань

1. Перелигіна Л. А., Приходько Ю. О., Світлична Н. О. Концепція збереження психічного здоров'я працівників МНС. *Проблеми екстремальної та кризової психології.* 2010. Вип. 8. С. 82–85.

2. Організація психологічної підготовки особового складу підрозділів Сухопутних військ : навч.-метод. посіб. / за ред. Г. П. Воробйова. Львів : Акад. сухопут. військ, 2012. С. 412–424.

3. Чеурин Г. С. Самоспасение без снаряжения. М. : Русский журнал, 2001. 194 с.

Одержано 10.03.2018

Рассматриваются вопросы специальной психологической подготовки специалистов ДСНС Украины. Выделяются виды психологической подготовки и указывается необходимость введения психофизических психотренинговых занятий в системе подготовки сотрудников силовых ведомств.

Ключевые слова: специальная психологическая подготовка, специалисты аварийно-спасательныех подразделения, экстремальные условия и ситуации, психофизический тренинг.

УДК 342.951:351.741

Олександр Маркович БАНДУРКА,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
президент Кримінологічної асоціації України (м. Харків);
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-0240-5517

ПСИХОЛОГІЯ ПОЛІЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Оглянуто актуальні проблеми психологічного забезпечення професійної діяльності працівників Національної поліції. Відображено такі сфери функціонування поліцейської психології:

© Бандурка О. М., 2018

відбір кадрів; формування якостей, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків у процесі навчання (формування кандидата як повноцінного працівника поліції); надання психологічної допомоги поліцейським.

Ключові слова: психологічний відбір кадрів, психологічне оцінювання співробітників, психологічний супровід, психологічне забезпечення, психологічна підготовка, управлінське консультування.

У багатьох країнах світу поліцейська психологія вже давно стала визнаною складовою діяльності правоохоронних органів [1–5]. Прийоми й методи поліцейської психології широко застосовуються там під час вирішення завдань експертизи у кримінальних провадженнях, психологічного «портретування» злочинців (підозрюваних), психологічного аналізу показань свідків, забезпечення переговорної діяльності та для виконання інших професійних завдань.

В Англії, Сполучених Штатах Америки, Іспанії та інших країнах потреба в психологічному забезпеченні діяльності поліцейських ставала особливо очевидною в періоди масових заворушень, які відбувалися часто на етнічному ґрунті [1; 3; 4]. Психологічні дослідження сприяли реформуванню поліції, даючи відповіді на питання про те, як залучити законослухняних громадян на бік поліції та завоювати довіру населення. Сформувалися й отримали визнання такі напрямки практичної поліцейської психології, як переговорна діяльність із терористами, які захопили й утримують заручників, з психічно неврівноваженими громадянами, особами, які перебувають під загрозою суїциду, а також поліцейська конфліктологія, слідчий гіпноз тощо.

Наприклад, в Іспанії поліцейська психологія отримала офіційне визнання як галузь психологічного знання ще у 1984 р. [5], що було ознаменовано бурхливим зростанням кількості наукових досліджень і розробок та формуванням наукової інфраструктури, що забезпечує потреби поліції в психологічних знаннях і технологіях. Зараз у цій країні актуальність і питома вага психологічних знань і технологій, що застосовуються в роботі з персоналом поліції, помітно перевищили частку психологічних знань та експертиз, що використовуються для вирішення проблем боротьби зі злочинністю та розкриття злочинів. Поліцейська психологія регулює такі організаційні процеси, як відбір кандидатів, їх

подальше становлення в лавах поліції як відповідальних і сумлінних працівників, здатних ефективно виконувати службові обов'язки, надавати адміністративну та внутрішню підтримку (професійна психологічна підтримка), приймати законне, швидке рішення в рамках кримінального розслідування (аналіз злочинної поведінки) тощо [5].

Діяльність поліції супроводжується постійним та інтенсивним застосуванням психологічних знань. Вона починається з моменту відбору кандидата до формування повноцінного співробітника Національної поліції, який уміє швидко знаходити вихід із критичних і стресових ситуацій, де свобода та життя людини залежать від здатності правильно й ефективно застосувати свої психологічні знання, своєчасно вирішувати неординарні ситуації, а також діяти у відповідності до принципів конгруентності, можливості та пропорційності [1].

Професійна діяльність поліцейського не виключає застосування насильства з метою захисту цивільного населення, й у таких випадках цей спосіб захисту має здійснюватися лише працівниками, які характеризуються психологічною стабільністю та діють тільки на благо суспільства, мінімізуючи шкоду для всіх учасників і ґрунтуючись на принципі раціональності.

Можна виділити три основні сфери поліцейської психології: відбір, формування якостей, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків у процесі навчання (формування кандидата як повноцінного співробітника Національної поліції), та надання психологічної допомоги поліцейським. При цьому звертається увага не тільки на ті особистісні якості, які були виявлені на першій і початковій стадіях відбору, але й на набуті під час поліцейської кар'єри професійні якості та звички, щоб уникнути професійної деформації й знизити рівень суїциду серед поліцейських. Таким чином, треба здійснювати постійний психологічний контроль за поліцейськими не лише у професійній діяльності, а й поза її межами.

Суспільство вимагає від працівника поліції певного рівня освіти та професійних умінь (дослідних, комунікативних), критичного мислення, розуміння різноманітних соціальних проблем і вміння їх вирішувати. Підвищені фізичні та психологічні навантаження, пов'язані з ризиком для здоров'я й самого життя, висувають вимоги до наявності певних фізичних даних (фізичний

розвиток і підготовленість) та особистісних якостей. До бажаних характеристик особистості поліцейського відносять ініціативність, відповідальність, здатність діяти самостійно в складних умовах, успішно контактувати з представниками різних соціальних, культурних та етнічних груп, швидко доходити суті в різних завданнях і ситуаціях; навички адаптації до технологічних змін, бажання допомагати людям у біді, вміння розуміти інших, емоційну зрілість, достатню фізичну силу.

Незалежно від займаної посади як досвідчений поліцейський, так і кандидат повинні володіти певним набором якостей, зокрема здатністю концентрувати увагу на дрібницях, здатністю до аналізу й ефективного прийняття рішень у складних ситуаціях, розвиненою зоровою пам'яттю й моторикою, цілеспрямованістю, ініціативністю, вмінням працювати в колективі та здійснювати комплексний аналіз своїх дій, уміннями вирішення конфліктів тощо.

Важливими є вміння складати протоколи, проводити опитування, залагоджувати дрібні конфлікти та сварки в родині й інші непередбачені ситуації, з якими щодня доводиться стикатися поліцейським.

Психологічний супровід персоналу поліції у Швеції [4] має на меті консультування та допомогу в разі професійних труднощів, у тому числі на основі методу кризової інтервенції, здійснення всіх видів психологічних послуг, пов'язаних зі стресом, індивідуальне та групове, а також сімейне й подружнє консультування.

Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності охоплює безпосередню участь і надання допомоги у вирішенні оперативно-службових завдань, психологічне забезпечення й ведення переговорної діяльності в ситуації захоплення заручників і в разі загрози терористичних актів, розробку психологічних портретів, здійснення слідчого гіпнозу, проведення психологічних експертиз, пов'язаних із самогубством [4].

Дослідницький напрямок передбачає вивчення й оцінювання ефективності психологічного тестування під час добору кадрів у поліцію, прогноз сімейних вбивств, вивчення причин використання кокаїну, аналіз ефективності навчальних програм запобігання сімейному насильству та ін. [4].

Психологічна підготовка співробітників поліції в згадуваній раніше Іспанії використовується не тільки у професійній діяльності, а й на різних рівнях навчання [5]. На початковому рівні її

характеризують: розвиток у поліцейських професійно значущих якостей – уваги, спостережливості, пам'яті та ін.; навчання спілкуванню з населенням, колегами (в тому числі інших служб) та засобами масової інформації; навчання вмінню знімати стреси, які негативно впливають на самопочуття та стан здоров'я. Молодих поліцейських навчають розуміти свою роботу у складному й динамічному соціальному полі, розвивають у них організаційні вміння, здібності до керівництва й вирішення проблем, узгодження взаємодії поліції та населення [5].

Підготовка управлінської ланки поліції охоплює розвиток уміння керувати й вирішувати більш складні проблеми з розумінням соціально-психологічних залежностей і впливів, координувати дії співробітників, організовувати населення для вирішення правових проблем і розкриття злочинів. Для вдосконалення взаємовідносин із громадянами психологічне навчання спрямовується на набуття навичок, які повинні допомогти поліцейському уникати конфліктів в процесі спілкування або правильно поводитися в конфліктних ситуаціях. Поліцейських навчають налагоджувати контакти з різними групами населення, дітьми, жінками, представниками різних національностей.

Поліцейська психологія в Україні робить свої складні перші кроки в умовах тотальної трансформації правоохоронних органів. Але для того, щоб така важлива ланка, як поліцейська психологія мала, можливість успішно розвиватися та сприяти успішній роботі поліції, в Україні необхідно забезпечити підготовку якісних кадрів психологів у навчальних закладах зі специфічними умовами навчання.

Список бібліографічних посилань

1. Цветков В. Л. Полицейская психология: опыт Испании. *Психопедагогика в правоохранительных органах.* 2014. № 4 (59). С. 86–90.

2. Brewster JA., Stoloff M. L., Corey D. M. et al. Education and training guidelines for the specialty of police and public safety psychology. *Training and Education in Professional Psychology.* 2016. Vol. 10, No. 3. P. 171–176. DOI: http://dx.doi.org/10.1037/tep0000122.

3. Caveney N. The material preconditions for engagement in the police. A case study of UK police culture and engagement in times of radical change. 2015. URL: http://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.664873 (дата звернення:11.03.2018).

4. Furuhagen B. The making of a social, representative and intellectual police force-Recruitment and education of police trainees in Sweden during the 20th century. *Nordisk politiforskning.* 2015. Vol. 2, No. 01. P. 6–33.

5. Gabrerizo M. Y. Psicología Policial. *Papeles del Psicólogo.* 1994. Vol. (60). URL: http://www.papelesdelpsicologo.es/resumen?pii=646 (дата звернення: 09.03.2018).

Одержано 16.03.2018

Дан обзор актуальных проблем психологического обеспечения профессиональной деятельности работников Национальной полиции. Отражены такие сферы функционирования полицейской психологии: отбор кадров; формирование качеств, необходимых для эффективного выполнения служебных обязанностей в процессе обучения (формирование кандидата как полноценного сотрудника полиции); оказание психологической помощи полицейским.

Ключевые слова: психологический отбор кадров, психологическая оценка сотрудников, психологическое сопровождение, психологическое обеспечение, психологическая подготовка, управленческое консультирование.

УДК 159.922

Вадим Іванович БАРКО,
доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ);
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-4962-0975;

Володимир Петрович ОСТАПОВИЧ,
завідувач науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ);

Вадим Вадимович БАРКО,
кандидат педагогічних наук, науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ)

ДЕЯКІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Роботу присвячено проблемі розробки теоретичних засад і методичного інструментарію проведення професіографічних досліджень в Національній поліції України. Викладено теоретичні

© Барко В. І., Остапович В. П., Барко В. В., 2018